

ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. Національний аграрний сектор знаходиться перед об'єктивною необхідністю активізації капіталовкладень на створення конкурентоздатних господарських систем, модернізацію і реконструкцію діючих структур, забезпечення диверсифікації капіталу в напрямку соціально орієнтованих структурних перетворень. Інвестиційна діяльність була, є та буде завжди вирішальним чинником усієї економічної політики держави. Як показує досвід господарювання в ринкових умовах, сам тільки ринковий механізм автоматично не може зосередити інвестування на забезпеченні державних інтересів. Доводиться застосовувати методи державного регулювання інвестиційної політики з метою планомірного формування, концентрації і ефективного використання, перш за все вітчизняних інвестиційних ресурсів, а також відповідне залучення інвестицій іноземних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування та подальшого розвитку інвестиційного забезпечення галузевого рівня досліджувались багатьма вченими, серед яких найбільш вагомий науковий доробок становлять праці Ю. Бажала, В. Базилевича, М. Бланка, О. Гаврилюка, В. Гейця, А. Гойка, Б. Губського, Б. Кваснюка, О. Колосова, О. Мертенса, Б. Панасюка, А. Пересади, І. Родіонової, П. Саблука, І. Сало, М. Чумаченка, А. Чухна, В. Шевчука та інших. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання розробки дієвих механізмів стимулювання інвестиційного забезпечення в умовах національної антикризової політики.

Формулювання цілей статті. Метою статті є ґрунтовне дослідження галузевих особливостей управління інвестиційними процесами в контексті національної антикризової політики.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сучасні тенденції аграрного інвестиційного процесу мають складний і переважно несприятливий характер, вони гальмують розвиток аграрного сектору України. Інвестиційна політика держави останнього десятиліття щодо національної аграрної сфери, і в першу чергу сільського господарства, не була спрямована на подолання кризової ситуації і не враховувала реального стану продуктивних сил аграрної сфери, який характеризується нині як катастрофічний. Різноманітність аспектів міжнародного руху капіталів обумовлює створення ряду механізмів залучення іноземних фінансових ресурсів у залежності від потреб країни та особливостей формування її інвестиційного клімату. Проте особлива увага уряду повинна спрямовуватись на визначення першочерговості застосування галузей аграрного тих механізмів, що найбільшою мірою сприятимуть розвитку сектору. Використання того чи іншого механізму залучення іноземних інвестицій має відбуватись з урахуванням науково обґрунтованих внутрішніх та зовнішньоекономічних пріоритетів України.

Механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки – це спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових функціях і принципах, забезпечуючи за допомогою форм, методів і засобів ефективного функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч. При цьому економічні функції держави визначають напрямки її діяльності, завдання і цілі, а механізм державного регулювання забезпечує способи їх реалізації.

До базових функцій органів державного регулювання розвитку аграрного сектора, на наш погляд, необхідно віднести:

- визначення мети, завдань та моделі розвитку;
- формування правил “гри”;

- координування інтересів;
- стимулювання економічних процесів;
- моніторинг і аналіз розвитку;
- контроль.

За результатами аналізу багатьох нормативно-правових документів органів державної влади різних рівнів щодо стратегічного розвитку аграрного сектора економіки України та анкетування біля 350 експертів із п'яти областей України нами було визначено бачення майбутнього розвитку аграрного сектора економіки України. Так, у процесі проведення семінарів, “круглих столів” та анкетування експертів бачення майбутнього розвитку аграрного сектора концентрувалось на:

- екологічному високотехнологічному аграрному виробництві з використанням енерго- і ресурсозберігаючих технологій;
- ефективному господарюванні підприємств ринкового типу з належним рівнем державного (особливо цінового) регулювання і підтримки;
- розвинутому агросекторі з надійним ринком збуту, існуванням державного замовлення і державних інвестицій;
- експортоорієнтованому, багатокладному аграрному секторі з елементами концентрації, кооперації, спеціалізації, де держава повинна взяти на себе питання реалізації надлишкової продукції;
- аграрному секторі, який вирішує соціальні питання людей, а також забезпеченому кадрами і професіоналами-керівниками;
- аграрному секторі, де існують МТС, лізинг і довгострокове пільгове кредитування;
- аграрному секторі, де існують чесні та порядні держслужбовці;
- аграрному секторі, який забезпечує продовольчу безпеку держави.

Отже, бачення майбутнього розвитку аграрного сектора було сформовано таким чином: екологічний, з енерго- і ресурсозберігаючими високими технологіями, розвинутий з ефективно господарюючими підприємствами ринкового типу, належним рівнем інвестування і кредитування, державного регулювання, підтримки і надійним ринком збуту продукції, експортоорієнтований, багатокладний з елементами концентрації, кооперації, спеціалізації, забезпечений кадрами і професіоналами-керівниками аграрний сектор, який вирішує соціальні питання людей та забезпечує продовольчу безпеку держави.

З баченням майбутнього тісно пов'язана така категорія, як місія розвитку аграрного сектора. Вона відбиває вищий сенс, мету існування об'єкта регулювання в майбутньому і може бути обґрунтована та визначена лише за умов чіткого уявлення про наявні майбутні ресурси об'єкта регулювання, соціально-політичну та економічну ситуацію тощо. Звідси, місія аграрного сектора – задоволення потреб внутрішнього та світового ринку у високоякісній, екологічно чистій, конкурентоспроможній продукції сільського господарства.

Стратегічні цілі розвитку аграрного сектора – це описані у формальному вигляді орієнтири, яких бажано досягти в довго-, середньо- та короткострокових періодах. Для визначення цілей розвитку аграрного сектора необхідно використовувати комплексний підхід, тобто створювати систему цілей, яка б відображала функціонування аграрного сектора з точки зору як внутрішнього, так і зовнішнього середовища та була підпорядкована місії аграрного сектора.

Це можна забезпечити за допомогою декомпозиції цілей або розроблення “дерева цілей”. Виходячи з вищенаведеного, стратегічною метою розвитку аграрного сектора повинно бути досягнення сталого та високоефективного аграрного виробництва для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків у продукції сільського господарства (вершина “дерева цілей”). Зміст цілей має відповідати також завданням вирішення визначених раніше головних проблем і реалізації стратегічної мети розвитку

галузі. Пріоритетність досягнення цілей обґрунтовується ранжуванням проблем за ступенем невідкладності їх розв'язання. Тому операційними цілями повинні бути:

- - підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;
- - гарантування продовольчої безпеки держави;
- забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках;
- технічне та технологічне оновлення аграрного виробництва;
- створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості.

До принципів, на базі яких повинен відбуватись стратегічний розвиток аграрного сектора, необхідно віднести:

- відповідальності держави за стан справ в аграрному секторі;
- нарощуванні інвестиційного потенціалу та інноваційності;
- спеціалізації, кооперації, кластеризації та концентрації виробництва;
- використанні енергозберігаючих технологій;
- нарощуванні експортного потенціалу галузі;
- відповідності вимогам ЄАП та СОТ;
- екологізації господарської діяльності;
- захисту і підтримання належного стану навколишнього природного середовища;
- спрямованості на добробут селян та їх соціальний захист;
- залучення всіх зацікавлених сторін до досягнення цілей стратегічного розвитку галузі.

Саме досягнення визначеної стратегічної мети та операційних цілей, при дотриманні зазначених принципів, на наш погляд, дасть змогу вивести аграрний сектор на якісно новий етап розвитку, забезпечити продовольчу безпеку країни, соціальний розвиток села та підвищити добробут усього населення країни. Щодо моделі розвитку, то це таке утворення, що дозволяє імітувати певний процес. Моделі розробляються і використовуються для досягнення певної мети, через представлення найважливіших особливостей досліджуваних економічних процесів. Спроби змоделювати розвиток аграрного сектора були зроблені в Концепції комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 рр.. Згідно з цим документом розвиток сільського господарства та сільських територій може відбуватися за трьома варіантами:

1) незмінність фінансово-економічних механізмів і збереження обсягів бюджетного фінансування в межах 5-6 млрд грн, що призведе до подальшого занепаду соціальної сфери та галузей тваринництва і рослинництва;

2) незначне збільшення обсягів бюджетного фінансування (до 8 – 10 млрд грн) дасть змогу лише стабілізувати виробництво на існуючому рівні, але не забезпечить істотних зрушень у розвитку сільських територій, створення умов для розвитку агропромислового комплексу та інтенсифікації відтворення в сільському господарстві;

3) щорічна державна підтримки в межах 15 – 18 млрд грн дасть змогу до 2010 р. розв'язати більшість соціальних проблем на селі, забезпечити розвиток сільських територій, підвищити рівень зайнятості сільського населення, подолати кризову ситуацію у тваринництві та основних галузях рослинництва, задовольнити потреби країни у продуктах харчування, сприятиме істотному пом'якшенню наслідків вступу України до СОТ, переходу сільськогосподарського виробництва на принципово нові ефективні технології, вирішенню питань матеріально-технічного забезпечення, зростанню ефективності виробництва та інвестиційної привабливості галузі.

Сьогодні для аграрного сектора економіки настав момент якісної зміни моделі розвитку, що ставить вимогу до певних перетворень у системі та структурі механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектора як на центральному, так і місцевому рівнях. За якісними складовими для аграрного сектора економіки України необхідно розробляти та реалізовувати дві моделі стратегії:

– модель стратегії першого рівня – інвестиційно-інноваційну (технологічну), яка буде ґрунтуватись на максимально можливому залученні інвестицій (бюджетних, приватних, іноземних) у галузь і пошуку стратегічних резервів зростання з метою створення умов для пріоритетного розвитку окремих галузей аграрного сектора, де експерти прогнозують максимальні темпи зростання, а також галузей з найбільш високою доданою вартістю в обсязі виробництва. Вона може включати антикризові заходи для галузей-аутсайдерів; активну державну інвестиційну політику, використовуючи ефект інвестиційного “детонатора” для залучення приватних інвестицій; просування перспективних інвестиційних проектів в галузі, які претендують на “ручний супровід”; інвестиції в техніко-технологічні інновації;

– модель стратегії другого рівня – синергетично-інноваційну (організаційну), в основу якої покладено концепцію синергізма, яка інтегрує в єдиний вектор розвитку організаційні, економічні, соціальні й інші складові інноваційних процесів. При цьому головним фактором розвитку аграрного сектора при реалізації цієї моделі повинний служити синергетичний ефект, що виникає при об’єднанні.

Розробка моделі стратегії розвитку аграрного сектора на основі концепції синергізму є найбільш актуальним і перспективним напрямком державного регулювання економічних відносин на селі вже сьогодні.

До основних складових синергетично-інноваційної моделі стратегії розвитку необхідно віднести:

- кооперативний і кластерний підходи до розвитку аграрного сектора;
- адміністративну реформу;
- активізацію людського фактора.

Щодо формування механізмів залучення інвестицій в аграрну сферу в контексті національної антикризової політики необхідно, насамперед, у законодавчому порядку розширити сферу дії державного регулювання інвестиційної діяльності, яке має бути основою економічної політики держави, здійснення інвестиційної діяльності на підприємствах і в господарських структурах різноманітних форм власності, на різних рівнях.

Зокрема, залучити до активної інвестиційної діяльності суб’єкти різноманітних форм власності та господарювання для розширення розвитку національного товаровиробництва та ринкової інфраструктури, створення інвестиційних нагромаджень, в якому повинен брати участь весь фінансовий капітал держави, в тому числі й тіньові його форми; направляти інвестиційні ресурси на виконання, в першу чергу, пріоритетних загальнодержавних і регіональних програм розвитку аграрної сфери; ширше залучати і раціонально використовувати у розвитку агросфери іноземні інвестиції. Для цього слід на державному рівні створити необхідну інфраструктуру та належний механізм страхування цих інвестицій, яке являє собою основну складову частину в інфраструктурі їх залучення.

Ефективна організація процесу формування інвестиційних ресурсів забезпечує: безперервну інвестиційну діяльність з можливістю реалізації запланованих інвестиційних проектів в повному об’ємі; найбільш ефективне використання фінансових коштів, що поступають з різних джерел на інвестиційні цілі; підвищення прибутковості і фінансової стійкості галузей, що реалізують інвестиційні проекти і розвивають різні напрями виробництва. У сучасній економічній літературі розглядається безліч джерел ресурсів, необхідних для здійснення інвестиційних процесів в аграрній сфері, кожен з яких має велике значення.

Слід зазначити, що різні види джерел ресурсів для здійснення і активізації інвестиційних процесів можуть по-різному відбиватися на здійснюваній інвестиційній діяльності. Зовнішні джерела ресурсів для здійснення інвестиційних процесів в аграрному секторі можна визначити як канали отримання ресурсів на підставі розроблених заходів, що проводяться, по реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на підвищення

ефективності виробництва, які характеризуються невисокою мірою вірогідності їх отримання і є важко прогнозованими.

За даними Державної служби статистики України, капітальні інвестиції здійснюються за рахунок декількох джерел, які можна за формою власності засобів розділити на приватний, державний (бюджетні кошти) і зовнішній (засоби іноземних інвесторів) сектори. По відношенню суб'єкта інвестиційної діяльності до цих засобів джерела можна розділити на зовнішні (що поступають до суб'єкта не в якості результату його господарської діяльності) і внутрішні (що утворюються у суб'єкта діяльності).

Інвестиційний процес в аграрному секторі є складною системою, схильною до впливу багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників і регульований з боку держави. Крім того, реалізація інвестиційних процесів неможлива без наявності необхідного рівня інвестиційних ресурсів, які можуть поступати в аграрний сектор з безлічі джерел. І тільки ефективна взаємодія ресурсів і здійснюваних процесів дозволить здійснювати ефективне виробництво в аграрному секторі.

В економічно розвинутих країнах, зокрема в Німеччині, 85% зовнішнього фінансування сільськогосподарських підприємств надається банками, і близько 70% усіх банківських кредитів є інвестиційними кредитами на створення, розширення та модернізації виробничих об'єктів на термін від 12 до 25 років, на будівництво – від 5 до 30 років.

У країнах з розвиненими ринковими економіками досягнутий високий рівень державної підтримки аграрного сектора, головною складовою якої є створені спеціальні системи кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Держава бере участь у системі гарантування банківського кредитування та забезпечує збереженість кредитних коштів, вкладених у виробництво сільського господарства шляхом створення гарантійної кредитної інфраструктури, здешевлення агрокредитів, підтримки агрострахування тощо. Банки переважно надають довгострокові кредити на закупівлю сільськогосподарської техніки, найменше кредити надаються на оплату клієнтами платежів за лізинговими контрактами і здійснення капітальних затрат, пов'язаних з будівництвом. Така ситуація пояснюється тим, що, оплачуючи техніку, банки краще контролюють цільове використання кредиту і можуть оформити у якості застави об'єкт кредитування. В інших випадках позичальнику необхідно надати додаткове забезпечення кредиту, що для багатьох агроформувань є проблематичним.

Підґрунтям позитивних змін, що відбулись останніми роками у кредитних відносинах банків з сільськогосподарськими позичальниками стали наступні чинники: підвищення ефективності функціонування і прибутковості сільськогосподарських підприємств, підвищення їх кредитоспроможності; впровадження державою спеціального механізму часткової компенсації процентних ставок за кредитами комерційних банків, набутий досвід кредитування, практика страхування, високий рівень повернення кредитів.

Втім, варто зазначити, що незважаючи на очевидний прогрес в розвитку банківського кредитування суб'єктів аграрного ринку за останні роки, обсяги кредитування є ще далекими від потреб сектора, а кредитні механізми не є досконалими, оскільки кількісні та якісні параметри не відповідають викликам та запитам сьогодення, не враховують повною мірою об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість та високу вартість кредитних коштів.

При цьому реальний попит сільськогосподарських підприємств на банківські кредити обмежений кредитоспроможністю позичальників, обсяги і динаміка якого визначаються нарощуванням обсягів виробництва продукції, зростанням прибутковості та платоспроможності підприємств, а також наявністю у позичальників реальної ліквідної застави, рівень якої щонайменше втричі повинен перевищувати суму позики, а сільськогосподарським підприємствам бракує ліквідного забезпечення кредитів, оскільки у загальній вартості їх майна понад 76% припадає на необоротні активи, переважну частку яких становлять основні засоби, які є неліквідними через високий рівень (70-80%) зносу та

моральну застарілість. Банківський механізм в Україні поки що не спрямований на розвиток кредитування довгострокових проектів сільськогосподарських підприємств, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію, ліквідності банківської системи, високий розмір відсоткових ставок і складні умови та процедури надання кредитів, які значною мірою перекривають доступ значній кількості підприємств галузі на ринок позичкових капіталів.

Основними причинами такої ситуації є: недосконалість розвитку самої банківської системи, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію, високий розмір відсоткових ставок і складні умови та процедури надання кредитів.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене слід відмітити, що формування механізмів залучення інвестицій в аграрну сферу в контексті національної антикризової політики необхідно, насамперед, у законодавчому порядку розширити сферу дії державного регулювання інвестиційної діяльності, яке має бути основою економічної політики держави, здійснення інвестиційної діяльності на підприємствах і в господарських структурах різноманітних форм власності, на різних рівнях. Зокрема, залучити до активної інвестиційної діяльності суб'єкти різноманітних форм власності та господарювання для розширення розвитку національного товаровиробництва та ринкової інфраструктури, створення інвестиційних нагромаджень, в якому повинен брати участь весь фінансовий капітал держави, в тому числі й тіньові його форми; направляти інвестиційні ресурси на виконання, в першу чергу, пріоритетних загальнодержавних і регіональних програм розвитку аграрної сфери; ширше залучати і раціонально використовувати у розвитку агросфери іноземні інвестиції. Для цього слід на державному рівні створити необхідну інфраструктуру та належний механізм страхування цих інвестицій, яке являє собою основну складову частину в інфраструктурі їх залучення.

Анотація

В статті розглянуто галузеві аспекти управління інвестиційними процесами в контексті національної антикризової політики, а саме аграрного сектора економіки. Обґрунтовано основні передумови для формування та реалізації інвестиційної моделі розвитку національного аграрного сектору.

Ключові слова: інвестиції, аграрна сфера, механізми, національна антикризова політика.

Аннотация

В статье рассмотрены отраслевые аспекты управления инвестиционными процессами в контексте национальной антикризисной политики, а именно сельскохозяйственного сектора экономики. Обоснованы основные предпосылки для формирования и реализации инвестиционной модели развития национального аграрного сектора.

Ключевые слова: инвестиции, аграрная сфера, механизмы, национальная антикризисная политика.

Summary

In the article are looked through branch directions of managing by investment processes in the context of national anti crisis policy, particularly of the agrarian sphere of economics. Are grounded basic pre-conditions for forming and realization of investment model of development of national agrarian sector.

Keywords: investments, agrarian sphere, mechanisms, national anti crisis policy.

Список використаної літератури:

1. Олійник Д.Т. Ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності України. – Одеса: ВМВ, 2005. – 410 с.
2. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2011» / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.:2012. – 251с.
3. Дем'яненко М.Я. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України. Проект// Економіка України. – 2005. - №7. – С. 106-112.
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. У 3 т. Т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / за ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
5. Лукінов І.І. Інвестиційна політика в стабільному економічному розвитку / І.І.Лукінов. – Режим доступу: http://www.niurr.gov.ua/ukr/econom/krugly_stil%2799/lukinov.htm